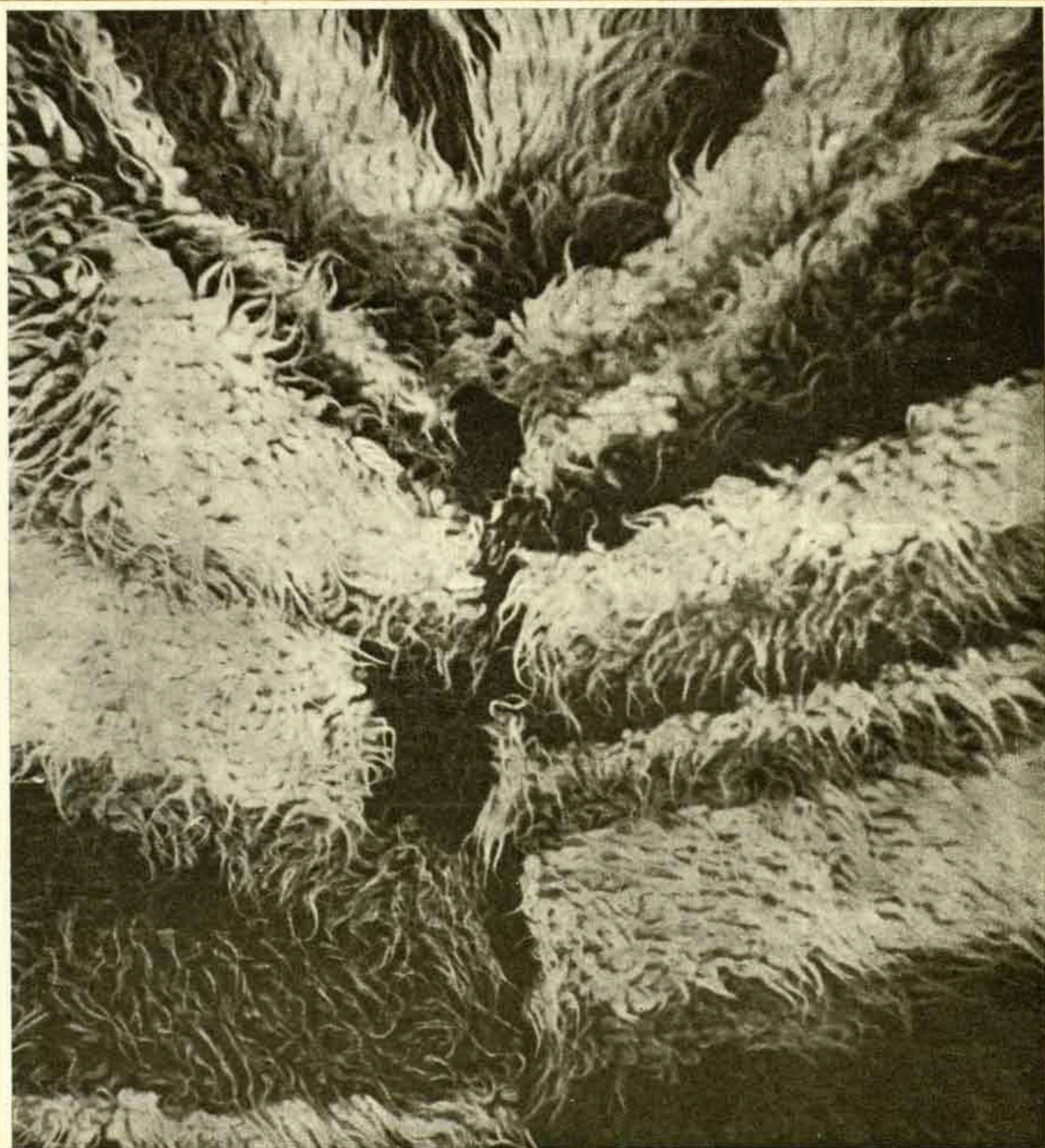

slovenský národopis

3 | 21

VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED 1973

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

STÚDIE

MIESTO ETNOGRAFIE V SYSTÉME VIED	
Emília Horváthová: Teoretické otázky súčasnej etnografie	311
Julián V. Bromlej: K otázke vzájomného vzťahu etnografie a vied o kultúre	319
Viera Urbančová: Vzťah etnografie k histórii	327
Viktor I. Kozlov: Vzájomné vzťahy etnografie s geografiou a demografiou	343
Leokadija M. Drobizjeva: Etnosociologické výskumy v ZSSR	353
Adam Pranda: K problematike vzťahu etnografie a sociológie	359
Mária Kosová: Vzťah etnografie a lingvistiky z aspektu semiológie	375
Ján Mjartan: Historické doklady k výskumu ľudového staviteľstva	383

MATERIÁLY

Mária Dzúbaková: Codex Revúcky A, B, C	393
Michal Buzalka: Učebná dielňa na výrobu detských hračiek v Piargu — Štiavnických Baniach	413

ROZHLADY

Šesťdesiat rokov Rudolfa Žatku (Viera Gašparíková)	431
Jubileum univ. prof. Jozefa Štolca, DrSc. (Adam Pranda)	434
Rokovanie sovietskych karpátológov v Užhorode (Ján Botík)	441
Valné zhromaždenie Československej sekcie MKKK (Ján Botík)	445
Socialistická prestavba dediny a ľudová kultúra (Viera Gašparíková)	451
Varaždínske sympóziu o rodine (Ján Botík)	453
Zamyslenie nad súťažou v umeleckom prednese ľudových rozprávok (Viera Gašparíková)	454
Študentský vedecký krúžok pri Katedre etnografie a folkloristiky (Peter Salner)	456
RECENZIE A REFERÁTY	457

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Эмилия Хорватова, Теоретические вопросы современной этнографии	311
Юлиан В. Бромлей, К вопросу о соотношении этнографии и культуроведческих дисциплин	319
Вера Урбанцова, Отношения этнографии с историей	327
Виктор И. Козлов, Взаимоотношения этнографии с географией и демографией	343
Леокадия М. Дробизьева, Этносоциологические исследования в СССР	353
Адам Пранда, К проблематике отношений этнографии и социологии	359
Ян Мьяртан, Исторические свидетельства к исследованию народной архитектуры	383

МАТЕРИАЛЫ

Мария Дзубакова, Учебная мастерская для поделки игрушек в Пиаргу-Штиавницких Баниах	413
---	-----

ОБЗОРЫ	434
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	457

Мария Носова, Отношение этнографии и лингвистики из аспекта семиологии	375
--	-----

INHALT

STUDIEN

Emília Horváthová, Theoretische Fragen der zeitgenössischen Ethnographie	311
Julian V. Bromlej, Zur Frage der gegenseitigen Beziehung der Ethnographie und der Wissenschaften über die Kultur	319
Viera Urbančová, Die Beziehung der Ethnographie zur Geschichte	327
Viktor I. Kozlov, Gegenseitige Beziehung der Ethnographie zur Geographie und Demographie	343
Leokadija M. Drobizjeva, Ethnosozio-logische Forschungen in der UdSSR	353

Na 1. strane obálky: Guba, vlnená tkanina v prírodných farbách, vyrobená v Klenovci roku 1965 podľa návrhu V. Thainovej. Farebná fotografia Fr. Hideg.

Vorderseite des Umschlages: Guba, das Wollgewebe in Naturfarben, gefertigt in Klenovec im Jahre 1965 nach dem Entwurf der V. Thainová.

MIESTO ETNOGRAFIE V SYSTÉME VIED

Národopisný ústav SAV a Inštitút etnografie Sovietskej akadémie vied usporiadali v dňoch 12.—15. decembra 1972 v Bratislave bilaterálny filozoficko-metodologický seminár na tému MIESTO ETNOGRAFIE V SYSTÉME VIED. Predmetom seminára bolo rozpracovanie a spresnenie metodologických aspektov etnografie vo vzťahu k iným príbuzným disciplinám. Seminár bol záväzkom Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave a Inštitútu etnografie Sovietskej akadémie vied v Moskve k 55. výročiu Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie a k 50. výročiu vzniku Zväzu sovietskych socialistických republík. V tomto čísle Slovenského národopisu uverejňujeme všetky referáty, ktoré sa predniesli na seminári.

Redakcia

TEORETICKÉ OTÁZKY SÚČASNEJ ETNOGRAFIE

EMÍLIA HORVÁTHOVÁ
 Národopisný ústav SAV, Bratislava

Vývoj každej vednej disciplíny prebieha v rozmanitých etapách — na začiatku ktorých je sústreďovanie jednotlivých faktov — a ďalej postupuje cez poznanie ich vzájomných súvislostí a podmieneností až po zovšeobecnenia teoretickej povahy. K takýmto konečným výsledkom, ktoré pre marxistickú etnografiu predstavuje rozširovanie a prehĺbovanie poznatkov o zákonitostiach vývoja ľudskej spoločnosti, dospieva táto disciplína prostredníctvom dvoch základných metodických postupov:

1. Skúma určitý prejav v konkrétnych podmienkach jeho existencie, v koreláciách sociálnej, etnickej a teritoriálnej spolupatričnosti, a to buď v určitom časovom priesečníku, buď v istej časovej etape. Pritom za vedecky optimálny metodický postup považujeme ten, pri ktorom sa sleduje úplná historická existencia javu, t. j. podarí sa zistiť jeho genézu a v priebehu ďalšieho vývoja sa sleduje jeho existencia až po zánik, resp. ak k nemu nedošlo, až do súčasnosti, cez všetky jeho obsahové i vonkajšie premeny, ako aj rozšírenie či zmeny prostredia jeho existencie až po analýzu súboru faktorov týchto premien.

Tento metodický postup, v podstate analytického charakteru, mohol by sa zdať na prvý pohľad jednoduchý, no v skutočnosti je mimoriadne náročný, pričom miera dô-

slednosti jeho použitia je závislá nielen od etnografie, ale súčasne aj od stavu rozpracovanosti heuristických poznatkov všetkých tých disciplín, ktoré vo vzťahu k etnografií predstavujú jej pomocné vedy. Neraz práve absencia týchto poznatkov vedie etnografa k prekročeniu hraníc jeho disciplíny a k suplovaniu práce iných odborov. Efektívnosť takéhoto postupu, najmä ak nie je v súlade s primeranou erudíciou v príslušnom odbore, je pravdaže, diskutabilná a vyvoláva nielen námietky, ale neraz i pomýlené predstavy o samom predmete etnografického výskumu.

Pri výbere a rozbere konkrétneho javu je ďalej dôležité, aby bádateľ, ktorý sa tejto práci venuje, pristupoval k nej s vedomím, že ide o poznávanie časti, ktorá musí smerovať k poznávaniu celku, inak by sa stala samoučelnou.

2. Druhý základný metodický aspekt charakterizuje úsilie o syntetizujúce poznávanie určitého súboru javov, pričom je ťažisko práve v poznávaní ich vzájomnej súvislosti a nadväznosti. Vymedzenie súboru sledovaných javov má opäť širokú škálu možností, počnúc od jednotlivých zložiek kultúry až po komplexný súbor javov povahy materiálnej, spoločenskej a duchovnej, k čomu navyše pristupujú rozličné možnosti ich sociálneho, etnického, prie-

storového a časového vymedzenia. Súčasne sú pri tomto metodickom postupe precíznejšie výsledky, ak ich etnograf môže v priesečníkových bodoch skonfrontovať s poznatkami iných disciplín.

Pomocou oboch týchto metód, ktoré sa v praxi často navzájom prepletajú, dospieva etnografia k empirickým poznatkom, na ktoré nadväzujú parciálne teoretické zovšeobecnenia. Jedny i druhé sú v konečnom dôsledku základom pre celkové teoretické zovšeobecnenia zákonitostí vývoja ľudskej spoločnosti.

Samy teoretické závery sú tým pravdivejšie, a teda platnejšie, čím spoľahlivejšie a dôkladnejšie sú poznatky o jednotlivých častiach celku, ktorého sa týkajú. Uvedené konštatovanie sa týka tak jednotlivca, ako aj celej disciplíny. Tak ako jednotlivec nemôže dospieť k teoretickému zovšeobecneniu bez hlbokej znalosti konkrétnych faktov, ani sama disciplína sa nemôže preniesť cez štádium základného poznávania a usilovať hneď o ucelenú teóriu. Toto nepriamo pripomína aj poľský etnograf Posern-Zieliński, keď v súvislosti s prvými obdobiaми rozvoja etnografie konštatuje, že „popravde nedostatok faktov bol neraz schovávaný za paravánom, zloženým z predčasne rozbužnených abstraktných teoretických koncepcií...“¹

Zaiste nemožno pochybovať o tom, že to bolo práve nedostačujúce poznanie základných reálií, nedostačujúce tak z aspektu kvality poznania, ako aj kvantitatívnych ukazovateľov, ktorého dôsledkom boli početné, neraz protichodné teórie, nehovoriac

už o množstve škôl či smerov, ktoré spre-vádzali etnografiu od jej vzniku. Na druhej strane aj teórie, ktoré majú charakter hypotéz, obsahujú obyčajne istú pozitívnu zložku, ktorou prispievajú k progresívnemu vývoju vedeckého myslenia, predovšetkým svojou spätnou väzbou na potrebu ďalšieho empirického poznávania. Už pri samej konštrukcii takýchto hypotéz objavujú ich pôvodcovia absenciu poznatkov neraz z celých úsekov a upozorňujú na potrebu ich základného výskumu. Iným kladom takýchto hypotéz, aj keď nie zámerným, je to, že vyvolávajú diskusie, pri ktorých rovnako ich zástancovia, ako aj oponenti sú nútení sústreďovať ďalšie argumenty, na ktoré logicky nadväzujú prepracovanejšie teoretické poznatky. Ak teda na jednej strane nemožno súhlasiť s konštruovaním predčasných pseudoteórií, na druhej strane, ak má byť základný výskum efektívny, je potrebné, aby sa už získavanie empirických poznatkov riadilo istými metodologickými princípmi a adekvátnymi metodickými požiadavkami.

Pre teóriu etnografie, ktorej konečným cieľom je poznávanie zákonitostí vývoja ľudskej spoločnosti, majú základný význam práce K. Marxa a F. Engelsa, v ktorých dokázali, že existencia ľudskej spoločnosti prebieha v jednotlivých vývojových etapách, a potvrdili správnosť najdôležitejšieho objavu amerického etnografa H. L. Morgana, ktorým je jeho periodizácia všeobecného priebehu historického procesu.² Nie menej významným objavom klasi- kov historického a dialektického materializ-

¹ POSERN — ZIELIŃSKI, A.: Odrodzenie ewolucjonizmu. *Etnografia Polska*, 15, 1971, č. 2, s. 104.

² MORGAN, L. H.: *Ancient Society or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery through Barbarism to Civilization*, 1. vyd. London 1877. V českom preklade vyšla publikácia

pod názvom *Pravěká společnost* neboli výskumy o průběhu lidského pokroku od divočství přes barbarství k civilizaci. Praha, ČSAV 1954. — Význam prac F. Engelsa pre teóriu súčasnej etnografie pozri v zborníku *Problemy etnografii i antropologii v svete naučného nasledija F. Engelsa*. Moskva 1972.

mu je určenie materiálnej základne ako hlavného faktora spoločenského vývoja.

Slovenská etnografia, ktorá sa od konca štyridsiatych rokov vyvíja na ideovo-metodologickej platforme marxizmu-leninizmu, stojí pred úlohou aplikovať a rozpracovávať marxistickú teóriu vývoja ľudskej makrosociety predovšetkým na podmienky vlastného národa a národností, žijúcich na tomto území a v konečnom dôsledku prispieť i k rozvoju všeobecnej marxistickej teórie vývoja ľudskej spoločnosti. Nemožno pochybovať o tom, že ide o úlohu mimoriadne náročnú a komplikovanú, ktorej riešenie si vyžaduje absolvovať celý rad medzistupňov, predstavujúcich ohnivkú reťaz v celkovom procese poznávania.

Prvým stupňom v slovenskej etnografii ostáva aj naďalej základný terénny výskum, ktorý musí sledovať viaceré ciele. Časovo prvoradým je základná dokumentácia prejavov tradičnej kultúry, ktoré v starších vývojových fázach boli súčasťou národnej kultúry, v súčasnosti však rýchle zanikajú. Preto musia etnografi urobiť ich odbornú dokumentáciu a aspoň v takejto základnej podobe ich zachovať nielen pre budúcnosť, ale aj pre aktuálne potreby súčasnosti.³ Pri realizácii tejto požiadavky sa uplatňujú tri zretele. Predovšetkým sa berie do úvahy výskum tých prejavov, ktorým predchádzajúce generácie vedcov nevenovali nijakú alebo iba minimálnu pozornosť. Patrí k nim celá oblasť spoločenských vzťahov, najmä sociálnych inštitúcií, z duchovnej kultúry napr. vedomostí ľudu, v materiálnej kultúre sa obchádzala taká

významná zložka, ako je strava a podobne. V iných prípadoch záznamy síce existujú, nevyhovujú však súčasným kritériám, pretože sú príliš povrebné a všeobecné. Napríklad v minulom storočí a v prvej polovici nášho storočia bolo publikovaných vyše 60 opisov svadby z jednotlivých lokalít a oblastí Slovenska, z toho však sotva desiatinu možno použiť pre vedecké účely. Konečne treba prihliadať aj na to, aby boli získané dokumentárne spracované javy rovnomerne z celého územia Slovenska. Je napr. dobre známe, že ešte aj v predchádzajúcich desaťročiach sa výskumy sústreďovali do horských oblastí, kým ostatným sa venovalo oveľa menej pozornosti.

Iným cieľom základných výskumov je získať čím úplnejší dokument o súčasnom spôsobe života a kultúry ľudu z vývojového aspektu jeho jednotlivých javov, ako aj ich komplexného súboru. Nielen z metodologického, ale neraz aj metodického hľadiska sa tu etnografia stretáva s mnohými problémami, ktoré musí riešiť súbežne a v niektorých ukazovateľoch aj v istom predstihu so základným výskumom.

Predovšetkým je tu neujasnenosť takeého pojmu, ako je často frekventovaný termín „výskum súčasnosti“. Otázkam výskumu súčasnosti bol už dosiaľ venovaný celý rad príspevkov a štúdií. Národopisný ústav SAV usporiadal v októbri 1972 k tejto problematike medzinárodnú konferenciu, na ktorej odznelo niekoľko desiatok referátov, mnohé na vysokej teoretickej úrovni.⁴ Ako vyplýva zo štúdií a referátov, každý bádateľ v otázke historického ohraničenia chápe

³ Dokumentácia etnografických reálií a ich čiastočne publikovanie sa niekedy označuje v národopisnej vede ako sklon k pozitivizmu. Takéto označenie však vyplýva z nepochopenia metodických postupov, ale aj metodologických aspektov tejto disciplíny. Zaznamenanie určitého prejavu v konkrétnych podmienkach ekonomicko-spoľočen-

ských, s presným určením miesta a času jeho výskytu, etnickej a sociálnej príslušnosti jeho nositeľov, so zistením jeho obsahu a formy, ako aj ich vývojových tendencií je iba prvým, avšak nevyhnutným štádiom etnografickej práce. Až takto fixovaný jav sa stáva dokumentom pre ďalšie spracovanie.

súčasnosť zo svojho subjektívneho stanoviska.⁵ Pre niektorých spodnú časovú hranicu predstavuje prelom storočia, pre iných prvá, častejšie však druhá svetová vojna, pre ďalších zase nastolenie socialistického spoločenského poriadku, prípadne iný, ešte neskorší termín. Pravda, tieto vymedzenia vyplývajú skôr z kontextov ako z priamej argumentácie, avšak aj tak je zrejmé, že termín súčasnosť je v odbornej etnografickej produkcii príliš relatívny. Podľa nášho názoru súčasnosť z etnografického hľadiska je súbor aktívnych tradičných kultúrnych prejavov všetkých dnes žijúcich generácií. Pritom pochopiteľne aj v tejto oblasti možno skúmať istý komplexný súbor kultúrnych javov alebo sa obmedziť na jednotlivé vytypované problémy. Aj tu však etnografia musí ostať etnografiou, môže a má spolupracovať s inými disciplínami, ale nesmie ich alternovať.

Pre každú vedeckú disciplínu je dôležitý súbor jej metodických postupov, ktoré majú základný význam pre odbornú úroveň a efektívnosť výsledkov výskumu. V etnografii je otázka rozpracovania adekvátnej metodiky o to komplikovanejšia, že objekt jej výskumu prechádza neustálymi zmenami, ktoré sú dôsledkom pôsobenia celého súboru rôznorodých faktorov. Pritom proces zmien nie je z hľadiska celkového vývoja rovnomerný, ale má ustavične sa zrýchľujúcu tendenciu. Tradičná kultúra je však zložitým mechanizmom, ktorého jednotlivé články napriek vzájomnej väzbe a súvislostiam reagujú na vonkajšie i vnútorné podnety s odlišnou citlivosťou a časovou následnosťou. Je preto veľmi dôležité, aby etnografi už pri práci v teréne, ktorá je

vlastne prvotnou dokumentáciou prejavov, nechápali ich staticky, ale v ich evolučnej dynamike a vzťahových súvislostiach.

Pri ďalšom odbornom hoci aj len parciálnom spracovávaní problematiky sa stretávame s inou zvláštnosťou metodiky a čiastočne už aj metodológie etnografie. Je ňou diferencovanosť pomocných disciplín alebo aspoň odlišné poradie ich dôležitosti pri spracovávaní jednotlivých oblastí spôsobu života a kultúry. O výsledky iných disciplín sa opiera špecialista pre otázky ľudovej architektúry, ako napr. ten, kto pracuje s problematikou agrárnej etnografie alebo ľudového umenia, či zvykového práva, etnomedicíny ap. Práve z týchto príčin sa v etnografii vyžaduje stále užšia špecializácia, ktorá by však nemala ísť na úkor schopnosti celkového syntetizujúceho pohľadu.

Z metodického aspektu otázku miery a spôsobu využitia informácií, ktoré môžu etnografii poskytnúť iné disciplíny, komplikuje to, čo sme už spomenuli, že totiž sama tradičná kultúra nie je a ani nikdy nebola statickým útvarom alebo komplexom fixovaných javov, ale tak v jednotlivostiach, ako aj v súhrne ju charakterizuje permanentný vývojový proces. Kvalitatívne zmeny, ku ktorým v priebehu vývoja dochádza, môžeme z hľadiska delimitácie vedeckovýskumnej činnosti medzi jednotlivé, najmä spoločenskovedné disciplíny zaradiť v podstate do troch skupín:

Do prvej môžeme začleniť prejavy, ktoré ani po kvalitatívnej zmene neprekračujú rámec tradičnej kultúry, a preto ostávajú naďalej objektom etnografického výskumu, a to aj vtedy, keď prechádzajú do inej ka-

⁴ Konferencia pod názvom Premeny ľudových tradícií v ČSSR bola v dňoch 26.—28. októbra 1972 v Smoleniciach a referáty, ktoré na nej odzneli, uverejnia sa v samostatnom zborníku.

⁵ Na túto otázku upozorňuje aj KOPCZYŃSKA-JAWORSKA, B.: Problematyka etnograficznych badań nad współczesnością. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 10, 1968, s. 23—32.

tegorie javov. Do druhej skupiny sa dostávajú prejavy, ktoré sa pri nadobudnutí novej kvality stávajú súčasne výskumným objektom inej vednej disciplíny. Konečne do tretej skupiny možno zaradiť javy, ktoré si v istom vývojovom štádiu vyžadujú interdisciplinárny prístup. Pritom nemusí ísť len o vývojové štádium toho-ktorého javu, ale aj o stupeň vývoja vedeckého poznania.

Prejavy materiálnej, spoločenskej a duchovnej kultúry ľudu ukazujú v dialektickej jednote jednak špecifické, jedinečné formy, vytvorené „v podmienkach konkrétneho pracovného i životného prostredia, ktoré je výslednicou pôsobenia rôznych činiteľov ekonomických, politických, ideových a morálnych,⁶ jednak na spoločný základ a zhodnosti s podstatnými črtami kultúr iných národov. Preto je logické, že aj slovenská etnografia popri vlastných, osobitných problémoch rieši problémy, ktoré sú spoločné s problémami tejto disciplíny v iných, najmä socialistických krajinách.

Potreba konfrontácie dosiahnutých výsledkov, najmä v oblasti metodologickej a čiastočne aj možnosť deľby práce v tejto oblasti boli podnetom, ktorý viedol k usporiadaniu bilaterálneho československo-sovietskeho filozoficko-metodologickeho seminára, zameraného na postavenie etnografie v systéme vied. Usporiadanie takéhoto seminára navrhol člen-korešpondent Sovietskej akadémie vied v júli 1971, keď riaditeľka NÚ SAV dr. Božena Filová, CSc. navštívila Inštitút etnografie AN SSSR v Moskve, aby dohodla plán spolupráce medzi obidvoma inštitúciami na ďalšie obdobie. V novembri toho istého roku pri návšteve riaditeľa Inštitutu etnografie Sovietskej akadémie vied Ju. V. Bromleja v Bratislave bol plán spresnený a súčasne prekonzulto-

vaný s vedúcimi pracovníkmi pražského Ústavu pro etnografiu a folkloristiku ČSAV.

Sovietsky inštitút etnografie ponúkol na seminár nasledovné referáty: Etnografia a kultúrnovedné disciplíny, Výsledky etnosociologických výskumov, Etnografia a antropológia, Etnografia a demografia, Etnografia a geografia a konečne Etnografia a archeológia. Išlo teda o disciplíny, ktoré popri histórii najviac využívajú súčasnú etnografia ako svoje pomocné vedy, či už tým, že používajú niektoré ich metódy, alebo tým, že nadväzuje na ich výsledky.

Dňa 19. januára 1972 sa zišli v Bratislave zástupcovia vedenia ÚEF ČSAV a NÚ SAV, aby podrobne prerokovali plán a náplň seminára z československej strany. Konštatovali, že nakoľko ide o problematiku mimoriadne náročnú, je potrebné maximálne efektívne využiť vedecký potenciál, existujúci v ústavoch obidvoch akadémii. Ku každému problému by mal odznieť z československej strany jeden referát a jeden diskusný príspevok, pričom ak referát pripraví pracovník ÚEF ČSAV, pracovník NÚ SAV by mal pripraviť diskusný príspevok a opačne. Len v takých prípadoch, ak je určitá problematika rozpracovaná len na jednom pracovisku, môžu byť jeho pracovníci autormi referátu i diskusného príspevku. Pretože kádrové vybavenie IE AN ZSSR mnohonásobne prevyšuje obidva československé ústavy, odráža sa to, pochopiteľne, aj v šírke sledovanej problematiky a jej rozpracovanosti. Preto nebolo možné ani ku všetkým témam, ktoré navrhol Inštitút etnografie vypracovať z našej strany dostatočne erudované referáty. Išlo predovšetkým o tematické okruhy Etnografia a antropológia a Etnografia a geografia. Na druhej strane účastníci pracovnej porady odporúčali venovať dôkladnejšiu pozornosť

⁶ O hlavných úlohách ideologickej práce po XIV. zjazde KSČ. Bratislava 1972, s. 8.

otázkam, ktoré sú už u nás rozpracované a ktoré si vyžadujú názorové konfrontácie. Na základe týchto kritérií boli navrhnuté tematické okruhy, ako aj autori referátov a diskusných príspevkov.

Rovnako presne boli dohodnuté organizačné otázky. Akceptovaný bol návrh sovietskych partnerov, aby celé podujatie malo charakter výberového seminára, na ktorom sa zúčastnia len vedeckí pracovníci akademických ústavov. Pozvanie pre troch pracovníkov IE AN ZSSR mal zabezpečiť ÚEF ČSAV a pre ďalších troch Národopisný ústav SAV. O zorganizovanie seminára bol požiadaný Národopisný ústav SAV, ktorý si toto podujatie zaplánoval ako jednu z akcií na počesť 55. výročia VOSR a 50. výročia Sovietskeho zväzu.⁷

Žiaľ, napriek vynaloženému úsiliu nepodarilo sa realizovať seminár v pôvodne plánovanom rozsahu. V priebehu reorganizácie svojho ústavu nestihol ÚEF ČSAV zabezpečiť pozvania pre troch pracovníkov IE AN ZSSR ani vypracovanie plánovaných referátov a diskusných príspevkov, ktorých autormi mali byť pracovníci ÚEF ČSAV. To, prirodzene, značne ovplyvnilo rozsah seminára, ktorý sa takto musel o polovicu zredukovať.

Seminár Miesto etnografie v systéme vied sa uskutočnil v Bratislave v dňoch 12.—15. decembra 1972 a jeho program bol nasledovný:

12. decembra:

Otvorenie seminára — dr. E. Horváthová, CSc., NÚ SAV;

Etnografija v kulturovedčeských disciplinách — člen korešpondent AN ZSSR J.

V. Bronlej, Dr. Sc., riaditeľ IE AN ZSSR;

Etnografia a história: dr. V. Urbancová, CSc., NÚ SAV; dr. J. Mjartan, Dr. Sc., NÚ SAV;

Diskusia k problémom uvedeným v obidvoch referátoch.

13. decembra:

Etnografija, geografija i demografija — V. I. Kozlov, Dr. Sc., IE AN ZSSR;

Opyt etnosociologičeskogo issledovanija v SSSR — L. M. Drobiževa, CSc., IE AN ZSSR;

K problematike vzťahu etnografie a sociológie — dr. A. Pranda, CSc., NÚ SAV, Vzťah etnografie a lingvistiky z aspektu semiológie — dr. M. Kosová, NÚ SAV. Diskusia.

14. decembra:

Exkurzia do Mikulčíc.

15. decembra:

Diskusia k niektorým otázkam obsiahnutým v referátoch J. V. Kozlova a L. M. Drobiževovej v oddelení etnografie NÚ SAV.

Referáty prednesené na tomto seminári mali veľmi dobrú teoretickú úroveň. Zamerali sa na aktuálne problémy súčasnej etnografie a podnietili živé diskusie. Veľký záujem vyvolali najmä referáty s ucelenými teoretickými závermi, ako aj tie, v ktorých sa metodologické aspekty a metodické prístupy demonštrovali na konkrétnych výsledkoch vedeckovýskumných úloh. Priebeh seminára súčasne ukázal, že rozsah tematických okruhov bol adekvátny vymedzenému času, v ktorom bol dostatok priestoru aj na erudované diskusie, ktoré by pri pôvodne plánovanom počte a rozmanitosti referátov sotva bolo bývalo možné v takom rozsahu uskutočniť.

⁷ Porovnaj Slovenská akadémia vied k 55. výročiu Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie

a k 50. výročiu vzniku Zväzu sovietskych socialistických republík. Bratislava 1973, s. 78—79.

Referáty a diskusie potvrdili, že tak sovietska, ako aj naša etnografia riešia celý rad obdobných problémov a navyše i obdobnými metodologickými postupmi. Tieto spoločné problémy vyplývajú predovšetkým zo zmien, ktoré sú dôsledkom všeobecne postupujúceho procesu technickej civilizácie a špecifických podmienok v období budovania socialistickej spoločnosti a jej etnických i kultúrnych integračných tendencií. Rovnako spoločná je i základná orientácia, smerujúca od dôkladného poznania vývinu vlastných národných a etnických skupín k poznaniu všeobecných zákonitostí vývoja ľudskej spoločnosti. Zhodne sa konštatovalo, že zdokonaľovanie metód súčasnej etnografie sa netýka iba v súčasnosti existujúcich kultúr, ale umožňuje prehĺbenie a skvalitnenie výskumov v oblasti historickej etnografie. Etnografia je disciplínou, ktorá aplikáciou vhodných metód práce vie nielen analyzovať súčasný stav jednotlivých kultúr, ale vďaka podrobným poznatkom vývojového trendu tradičnej kultúry môže do značnej miery predvídať pôsobenie rozmanitých faktorov na jednotlivé stránky ďalšieho vývoja.

Referáty, ale najmä diskusia ukázali aj na niektoré odlišnosti medzi sovietskou a slovenskou, resp. československou etnografiou. Sovietska etnografia pri výskume národov a národností sa zameriava na objasnenie etnicky špecifických prvkov jednotlivých národov, pričom sa neobmedzuje len

na kultúru určitých spoločensko-sociálnych skupín, ale na kultúru všetkých vrstiev. Táto orientácia je pochopiteľná práve vzhľadom na veľký počet národov a národností ZSSR, ktorých kultúry si aj v podmienkach socializmu zachovávajú národnú formu.

Ďalšie rozdiely vyplývajú čiastočne z kvantitatívneho faktora. Kým napríklad na Slovensku pracuje sotva niekoľko desiatok etnografov, v ZSSR ich pôsobí niekoľkotisíc, čo sa, pochopiteľne, odráža aj na organizácii a deľbe práce, ako aj na dosahovaných výsledkoch. Pracovníci sa môžu špecializovať na podstatne užšie problémy, dokonca aj na medzioborové problémy z hľadiska potrieb vlastnej disciplíny. Pritom každý závažnejší problém rieši kolektív špecialistov z centrálnych i národných vedeckých inštitúcií.

Záverom treba konštatovať, že seminár tak svojimi referátmi, ako aj diskusiami bol skutočne užitočným podujatím. Jeho účastníci si overili správnosť metodologických postupov a získali mnohé nové podnety pre ďalšiu prácu. Filozoficko-metodologický seminár *Miesto etnografie v systéme vied* bol súčasne dôstojným príspevkom Národopisného ústavu SAV a Inštitútu etnografie Sovietskej akadémie vied k oslavám 55. výročia VOSR a 50. výročia vzniku Zväzu sovietskych socialistických republík.

THEORETISCHE FRAGEN DER GEGENWÄRTIGEN ETHNOGRAPHIE[†]

Zusammenfassung

Für jede wissenschaftliche Disziplin ist die Gesamtheit ihrer methodischen Verfahren wichtig, weil sie für das fachliche Niveau und den Erfolg der Forschung, letzten Endes aber auch für die Untersuchung methodologischer und theoretischer

Fragen von grundlegender Bedeutung sind. In der Ethnographie ist die Frage der Ausarbeitung einer entsprechenden Methodik umso komplizierter, als das Objekt ihrer Forschung steten Veränderungen unterworfen ist, die eine Folge von Auswirkungen

eines ganzen Komplexes verschiedener Faktoren sind. Dabei verläuft der Prozeß der Veränderungen, vom Blickpunkt der Gesamtentwicklung betrachtet, keinesfalls gleichmäßig; es zeigt vielmehr eine sich stetig beschleunigende Tendenz. Die traditionelle Kultur ist jedoch ein kompliziertes Gebilde, dessen Einzelglieder trotz ihrer gegenseitigen Bindungen und Zusammenhänge auf äußere und innere Impulse nicht mit der gleichen Empfindlichkeit und nicht in der gleichen Zeitfolge reagieren. Es ist deshalb außerordentlich wichtig, daß der Ethnograph schon bei seiner Arbeit im Terrain, die ja eigentlich die primäre Dokumentation der Phänomene zu erstellen hat, diese Veränderungen nicht als etwas Statisches auffaßt, sondern sie in ihrer Evolutionsdynamik und in ihren relativen Zusammenhängen begreift.

Bei einer weiteren sachgemäßen, wenn auch nur partiellen Bearbeitung dieser Problematik stoßen wir auf eine andere Besonderheit der Methodik, zum Teil auch der Methodologie der Ethnographie. Sie äußert sich in der Differenziertheit ihrer Hilfsdisziplinen oder zumindest in der unterschiedlichen Hierarchie ihrer Wichtigkeit bei der Erforschung einzelner Bereiche der Lebensweise und der Kultur. Fragen der Nutzung einzelner Disziplinen und der Verwendung ihrer Arbeitsmethoden sowie interdisziplinäre Aspekte wurden auf einer bilateralen tschechoslowakisch-sowjetischen philosophisch-methodologischen Schulung diskutiert, die das Ethnographische Institut der Slowakischen

Akademie der Wissenschaften in Bratislava vom 12. bis 15. Dezember 1972 veranstaltete.

Auf dem Seminar, das den Titel „Die Ethnographie im System der Gesellschaftswissenschaften“ trug, wurden folgende Vorträge gehalten:

Ju. W. Bromlej, Moskau: Zur Frage der gegenseitigen Beziehungen zwischen der Ethnographie und den Kulturwissenschaften;

V. Urbancová, Bratislava: Die Beziehung der Ethnographie zur Geschichtswissenschaft;

J. Mjartan, Bratislava: Historische Belege zur Erforschung der Volksbaukunst;

J. W. Koslow, Moskau: Verbindungen und gegenseitige Beziehungen zwischen Ethnographie, Geographie und Demographie;

L. M. Drobishewa, Moskau: Ethnosozilogische Forschungen in der UdSSR;

A. Pranda, Bratislava: Zur Problematik der Beziehungen zwischen der Ethnographie und der Soziologie;

M. Kosová, Bratislava: Die Beziehungen der Ethnographie zur Linguistik.

Die Referate hatten ein hohes theoretisches Niveau. Sie waren auf aktuelle Probleme der gegenwärtigen Ethnographie ausgerichtet und regten lebhaft Diskussionen an. Großes Interesse fanden insbesondere die Vorträge mit abgeschlossenen theoretischen Schlußfolgerungen, in denen methodologische Aspekte und Verfahren an konkreten Ergebnissen wissenschaftlicher Forschungsaufgaben demonstriert wurden.

SLOVAČKÁ ETNOGRAFIA

Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания 21, 1973, № 3
Издаётся четыре раза в год
Издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Боžена Филова и Павол Стано
Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der
Wissenschaften
Jahrgang 21, 1973, Nr. 3. Erscheint viermal im
Jahre
Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen
Akademie der Wissenschaften
Redakteure Dr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 21, 1973, No. 3.
Published quarterly by the Slovak Academy of
Sciences
Managing Editors Dr. Božena Filová and Pavol
Stano
Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences
Anné 21, 1973. No. 3. Parait quatre fois par an
Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: Dr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník 21, 1973, číslo 3. — Vychádza štyri razy
do roka

Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
Hlavná redaktorka dr. Božena Filová
Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: Prof. dr. Rudolf Bednárík, dr.
Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa
Kovačevičová, dr. Jaroslav Kramařík, dr. Michal
Markuš, doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan,
dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáfová, doc.
dr. Ján Podolák

Výtvarná redaktorka Viera Miková
Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného po-
vstania, n. p., Martin
Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné
Kčs 80,—
Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky
a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia
tlač, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo
nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej
pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia
tlač, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
1973

Distributed in the Socialist countries by SLOV-
ART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Cze-
choslovakia. Distributed in West Germany and
West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-
8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik
Deutschland. For all other countries, distribution
rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V.,
Periodical Trade, 54 Warmoesstraat, Amsterdam,
Netherlands.